



מנחם אב התש"ע

בס"ד

שום תשים עליך מלך לפרשת שופטים

1. דברים פרק ט"ז

יח שפטים ושטרס, תתן לך בכל שערך, אשר יהוה אלהיך נתן לך, לשבטך; ושפטו את העם, משפט צדק. **יט** לא תטה משפט, לא תפיר פנים; ולא תקח שחד--כי השחד יעור עיני חכמים, ויסלף דברי צדיקים. **כ** צדק צדק, תרדף--למען תחיה וירשת את הארץ, אשר יהוה אלהיך נתן לך. {ס}

2. דברים פרק י"ז

ח כי יפלא ממך דבר למשפט, ביום דם לדם ביום דין לדין ובין נגע לנגע--דברי ריבת, בשערך: וקמת ועלית--אל המקום, אשר יבחר יהוה אלהיך בו. **ט** ובאת, אל הכהנים הלויים, ואל השפט, אשר יהיה בימים ההם; ודרשת והגידו לך, את דבר המשפט. **י** ועשית, על פי הדבר אשר יגידו לך, מן המקום ההוא, אשר יבחר יהוה; ושמת לעשות, ככל אשר יורוך. **יא** על פי התורה אשר יורוך, ועל המשפט אשר יאמרו לך--תעשה: לא תסור, מן הדבר אשר יגידו לך--זמן ושמאל.

3. דברים ל"ג; ט

יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל.

4. דברים י"ח

א לא יהיה להנהיג הלויים כל שבט לוי, חלק ונחלה--עם ישראל; אשי יהוה ונחלתו, יאכלו. **ב** ונחלה לא יהיה לו, בקרב אחיו: יהוה הוא נחלתו, כאשר דבר לו. {ס}

ג וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם, מאת זבחי הזבח--אם שור אם שנה: ונתן, לכהן, הזרע והלחיים, והקבה. **ד** ראשית דגנך תירשך ויצהרך, וראשית גז צאנך--תתן לו. **ה** פי בו, בחר יהוה אלהיך--מכל שבטיך: לעמד לשרת בשם יהוה הוא ובניו, כל הימים. {ס}

ו וכי יבא הלוי מאחד שעריך, מכל ישראל, אשר הוא, גר שם; ובא בכל אמת נפשו, אל המקום אשר יבחר יהוה. **ז** ושרת, בשם יהוה אלהיו--ככל אחיו, הלויים, העמדים שם, לפני יהוה. **ח** חלק פחלק, יאכלו, לבד ממכריו, על האבות. {ס}

5. דברים י"ח

טו נביא מקרבך מאחריך כמני, יקים לך יהוה אלהיך: אליו, תשמעו. **טז** ככל אשר שאלת מעם יהוה אלהיך, בחרב, ביום הקהל, לאמר: לא אספ, לשמע את קול יהוה אלהי, ואת האש הגדלה הזאת לא אראה עוד, ולא אמות. **יז** ויאמר יהוה, אלי: היטיב, אשר דבר. **יח** נביא אקים להם מקרב אחיהם, כמוך; ונתתי דברי, בפיו, ודבר אליהם, את כל אשר אצונו. **יט** והיה, האיש אשר לא ישמע אל דברי, אשר ידבר, בשמי--אנכי, אדרש מעמו. **כ** אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי, את אשר לא צויתיו לדבר, ואשר ידבר בשם אלהים אחרים--ומת, הנביא ההוא.

6. דברים פרק י"ז

יז כי תבא אל הארץ, אשר יהוה אלהיך נתן לך, וירשתה, וישבתה בה; ואמרת, אשימה עלי מלך, ככל הגוים, אשר

סביבתי. **טו** שום תשים עליך מלך, אשר יבחר יהוה אלהיך בו: מקרב אחיך, תשים עליך מלך--לא תוכל לתת עליך איש נכרי, אשר לא אחיך הוא. **טז** רק, לא ירבה לו סוסים, ולא ישיב את העם מצרימה, למען הרבות סוס; ויהנה, אמר לך, לא תספון לשוב בדרך הזה, עוד. **יז** ולא ירבה לו נשים, ולא יסור לבבו; וכסף וזהב, לא ירבה לו מאד. **יח** והיה כשבתו, על פסא ממלכתו--וכתב לו את משנה התורה הזאת, על ספר, מלפני הכהנים הלויים. **יט** והיתה עמו, וקרא בו כל ימי חייו--למען ילמד, ליראה את יהוה אלהיו, לשמר את כל דברי התורה הזאת ואת החקים האלה, לעשותם. **כ** לבלתי רום לבבו מאחיו, ובלתי סור מן המצוה מיון ושמאל--למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו, בקרב ישראל. {ס}

7. שמואל פרק ח'

א ויהי, כאשר זקן שמואל; וישם את בניו שפטים, לישראל. **ב** ויהי שם בנו הבכור יואל, ושם משנהו אביה--שפטים, בבאר שבע. **ג** ולא הלכו בניו בדרך, ויטו אחרי הבצע; וינחחו שחד--ויטו, משפט. {פ}

ד וייתקבצו, כל זקני ישראל; ויבאו אל שמואל, הרמתה. **ה** ויאמרו אליו, הנה אתה זקנת, ובניך, לא הלכו בדרךך; **עתה, שימה לנו מלך לשפטנו--ככל הגוים.** **ו** וירע הדבר, בעיני שמואל, כאשר אמרו, תנה לנו מלך לשפטנו; ויתפלל שמואל, אל יהוה. {פ}

ז ויאמר יהוה, אל שמואל, שמע בקול העם, לכל אשר יאמרו אליך: כי לא אתך מאסו, פי אתי מאסו ממלך עליהם. **ח** ככל המעשים אשר עשו, מיום העלתי אותם ממצרים ועד היום הזה, ועזבני, ועבדו אלהים אחרים--כן המה עשים, גם לך. **ט** ועתה, שמע בקולם: אך, כה העד תעיד בהם, והגדת להם, משפט המלך אשר ימלך עליהם. {ס}

י ויאמר שמואל, את כל דברי יהוה, אל העם, השאלים מאתו מלך. {ס}

יא ויאמר--זה יהיה משפט המלך, אשר ימלך עליכם: את בניכם יקח, ושם לו במרכבתו ובפרשיו, ורצו, לפני מרכבתו. **יב** ולשום לו, שרי אלפים ושרי חמשים; ולחרש חרישו ולקצר קצירו, ולעשות כלי מלחמתו וכלי רכבו. **יג** ואת בנותיכם, יקח, לרעותות ולטבחות, ולאפות. **יד** ואת שדותיכם ואת פרמיכם וזיתיכם, הטובים--יקח; ונתן, לעבדיו. **טו** וזרעכם וכרמיכם, יעשר; ונתן לסריסיו, ולעבדיו. **טז** ואת עבדיכם ואת שפחותיכם ואת בחוריכם הטובים, ואת חמוריכם--יקח; ועשה, למלאכתו. **יז** צאנכם, יעשר; ואתם, תהיו לו לעבדים. **יח** וזעקתם, ביום ההוא, מלפני מלככם, אשר בחרתם לכם; ולא יענה יהוה אתכם, ביום ההוא. **יט** וימאנו העם, לשמע בקול שמואל; ויאמרו לא, פי אם מלך יהיה עלינו. **כ** והיינו גם אנחנו, ככל הגוים; וישפטנו מלכנו ויצא לפנינו, ונלחם את

מלחמתנו. כא וישמע שמואל, את כל-דברי העם; וידברם, באזני יהוה. {פ}

כב ויאמר יהוה אל-שמואל שמע בקולם, והמלכת להם מלך; ויאמר שמואל אל-אנשי ישראֵל, לכו איש לעירו. {פ}

8. מסכת סנהדרין דף כ ע"ב

ר' יהודה אומר: ג' מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ: להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה.

רבי נהוראי אומר: לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן, שנאמר (י"ז, יד) 'ואמרת אשימה עלי מלך [ככל הגוים אשר סביבתי]'.
9. רש"י על דברי רבי נהוראי

לא נאמרה פרשה זו - ד'שום תשים עליך מלך' משום מצווה, אלא כנגד תרעומתם, שגלוי לפניו שעתידים **להתרעם על כך ולומר** (שמ"א ח', כ) 'והיינו גם אנחנו ככל הגוים...'. שנאמר 'ואמרת אשימה [עלי מלך ככל הגוים]' - עתידין אתם לומר כן.

10. ספרי קנו

ואמרת אשימה עלי מלך' - **רבי נהוראי אומר**: הרי זה דבר גנאי לישראל שנאמר (שמ"א ח', ז) 'כי לא אותך מאסו, כי אתי מאסו ממלך עליהם'. **אמר רבי יהודה**: והלא מצווה מן התורה **לשאל להם מלך**, שנאמר 'שום תשים עליך מלך'. למה נענשו בימי שמואל? לפי שהקדימו על ידם (-) הקדימו לשאלו בטרם עת).

'ככל הגוים אשר סביבתי' - **רבי נהוראי אומר**: לא ביקשו להם מלך אלא להעבידם עבודה זרה, שנאמר (שמ"א ח', כ) 'והיינו גם אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמתינו'.

11. רמב"ם עשה קעג

א שלוש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ--למנות להם מלך שנאמר 'שום תשים עליך מלך' (דברים יז, טו), ולהכרית זרעו של עמלק שנאמר "תמחה את זכר עמלק" (דברים כה, יט), ולבנות להם בית הבחירה שנאמר "לשכנו תדרשו, ובאת שמה" (דברים יב, ה).

ג מאחר שהקמת המלך מצווה, למה לא רצה הקדוש ברוך הוא כששאלו מלך משמואל: לפי ששאלו בתרעומת, ולא שאלו לקיים המצווה, אלא מפני שקצו בשמואל הנביא, שנאמר "כי לא אותך מאסו, כי אתי מאסו" (שמואל א ח, ז).

12. רמב"ן

על דעת רבותינו כמו יותאמר: אמור: אשימה עליי מלך. והיא מצוות עשה שיחייב אותנו לומר כן אחר ירושה וישיבה, כלשון יועשית מעקה לגגך' (-) שפירושו 'עשה מעקה' וזולתם. והזכיר 'ואמרת' (-) ולא הסתפק בציווי שבהמשך 'שום תשים', כי מצווה שיבוא לפני הכהנים הלוויים ואל שופט ויאמרו: רצוננו שנשים עלינו מלך.

ולפי דעתי עוד, שגם זה מרמיזותיו על העתידות, שכן היה כששאלו להם את שאלו, אמרו לשמואל (שמ"א ח', ה) 'שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים', וכן כתוב שם (פסוק כ) 'והיינו גם אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכנו...'. כי מה טעם שתאמר התורה **במצווה** 'ככל הגוים אשר סביבתי', ואין ישראל ראויים ללמוד מהם ולא לקנא בעושי עוולה? אבל זה רמז לעניין שיהיה, ולכך באה הפרשה בלשון הבינוני (-) 'ואמרת' שיכול להתפרש כסיפור דברים ולא כציווי) כאשר פירשתי כבר.

13. אור החיים

מאמרו 'כי תבא וגו' **ואמרת**... משמע כי לא מצוות ה' עליהם למלוך מלך, אלא אם אמרו - הרשות בידם. וממה שגמר אומר 'שום תשים', שיעור הלשון מוכיח שמצוות ה' היא להמליך עליהם מלך!

ונראה שכוונת הכתובים הוא על זה הדרך: לפי שיש במינוי המלך ב' דברים: אחד, שיהיה המבטח בו להנהיג המלחמות בעוצם חכמתו ולצאת כגיבור ביום קרב, כסדר מלכי האומות, וזה הוא דבר שנאו בעיני ה'... וגדר שני הוא לכבוד ולתפארת ישראל, וכדי שה' יעשה בזכותו כדרך שהיה ה' מושיע ישראל

ביד השופטים וביד מלכי ישראל הכשרים... ודבר זה הוא חן ושכל טוב בעיני א-להים ואדם. ולזה בא דברו הטוב כאן ואמר: **'כי תבוא וגו' ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים' וגו'** - וזה גדר הראשון שזכרנו - וגמר אומר: 'שום תשים' וגו' פירוש: **לא יקום הדבר הרע הזה**, אלא המשימות שתשים הוא על זה הדרך: 'אשר יבחר ה' א-להיך בו'... על פי בית דין של שבעים זקנים ועל פי נביא... ומלך המתמנה בסדר זה אינו כסדר מלך המתמנה על הגויים כמו שבא בדבריהם 'ככל הגוים'. וכפי פירוש זה מאמר 'שום תשים' הוא מצווה ושלילת גדר שכנגד **תנאיהם**. ולזה נתחכם ה' להקדים מאמר 'ואמרת אשימה' וגו'... שזולת זה לא הייתי מבין שאוסר לשום מלך ככל **הגויים**... ולא חש להבין במאמר 'שום תשים' שהוא רשות (-) מפני 'ואמרת' שלפניו) מכפל 'שום תשים'.

14. השוואה בין פרשת עקב לפרשת שופטים

שופטים י"ז, יד-טו	עקב ח', יז-יח
ואמרת: יד	ואמרת בלבבך: יז
אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבתי.	כחי ועצם ידי עשה את החיל הזה.
שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' א-להיך	וזכרת את ה' א-להיך כח כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל.

15. תרגום יונתן

תרגום חזר לעברית	תרגום יונתן
כי תבואו אל הארץ אשר ה' א-לוהיכם נותן לכם וירשתם אותה וישבתם בה	ארום תיעלון לארעא דה' א-להכון יהיב לכון ותירתון יתה ותיתבון
ואמרתם ניתנה עלינו מלך ככל הגוים אשר סביבותיי.	ותימרון נמני עלן מלכא ככל עממיא דבחזרונתיי.
תדרשו תורה מלפני ה' ואחרי כן תשימו עליכם מלך.	תתבעון אולפן מן קדם ה' ומבתר כדין תמנון עליכון מלכא.

16. הראב"ע

שום תשים - רשות; אשר יבחר - על פי נביא או משפט האורים. והטעם (-) המשמעות: לא אשר תבחר אתה.

17. רבנו מיוחס מארץ יוון

ואמרת אשימה עלי מלך - גלוי היה וידוע לפניו שעתידין לתבוע בפייהם, לפיכך הקדים והזהירם מצוות המלך, וכן יפת תואר וכן נביאים.

18. ר"י אברבנאל

ומלבד כל הביטולים והספקות האלה אשר העירותי על כל אחד מהדעות האלה, הנה עוד אקשה כנגדם יחד קושיה חזקה וספק עצום: כי אם הייתה שאלת המלך בסתם דבר נאות ומצווה ממצוות התורה... למה אם כן יהושע ושאר שופטי ישראל שבאו אחריה לא התעוררו להמליך מלך בישראל... ואיך עברו כולם על זאת המצווה בהיותם בארץ אחרי הכיבוש והחילוק? כבר הורה הניסיון בעניין מלכי ישראל ומלכי יהודה שהמה היו במורדי אור, המה הסבו לבב בני ישראל אחורנית, כמו שידעת מירבעם בן נבט ושאר מלכי ישראל כולם ורוב מלכי יהודה, עד שבסיבתם גלתה יהודה מעוני.

אשר סביבותיהם מתנהגים בסדר יותר נכון. או אז, מצוות עשה לסנהדרין למנות מלך...
 ככל הגוים אשר סביבותי - לא לעניין משפטים הוא אומר, דזה אסור לנו מלצאת ממשפטי התורה... וגם לא לעניין מלחמה עם אומות העולם... אלא... לעניין הנהגת המדינה, וכמו שכתבתי, דבזה משתנים דעות בני אדם, היאך מתנהג (- המדינה) יותר בטוב, ומשום כך נדרש להסכמת המדינה לאמור 'אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי'.

באמרו 'כי תבאו אל הארץ... ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי אין בזה מצווה כלל, כי לא ציווה השם יתברך שיאמרו זה וישאלו מלך (- כפי שפירש רמב"ן), אבל הנה הוא הגדת העתיד. יאמר: אחרי היותכם בארץ הנבחרת, ואחרי הכיבוש והמלחמות כולם, ואחרי החילוק, וזהו אמרו 'ירשתה וישבת בה', אני ידעתי שתהיו כפויים טובה כשתאמרו מעצמכם 'אשימה עלי מלך', לא מפני ההכרח להילחם עם העממים ולכבוש את הארץ, כי כבר היא נכבשת לפניכם, כי אם להשתוות עם האומות הממליכים עליהם מלכים... וזכר שכאשר יקרה זה, לא ימליכו המלך ההוא כרצונם, כי אם אשר יבחר ה' בו מקרב אליהם, וזהו עצם המצווה ואמתתה, רוצה לומר: 'שום תשים עליך מלך מקרב אחיך' - לא שיצווה אותם שישאלוהו, כי אם כאשר ישאלו אותו מרצונם לא יבחרוהו מעצמם כי אם אשר יבחר ה' מקרב אחיהם. ולפי זה יהיה עניין המלך מצוות עשה תלויה בדבר הרשות, כאומר: כאשר תרצה לעשות כן, עם היותו בלתי-ראוי, אל תעשה אותו כי אם בזה האופן. והוא דומה לפרשת 'כי תצא למלחמה וגו' וראית בשביה [אשת יפת תואר]' שאינו מצווה שיחשוק בה ויבעלנה... אבל הוא דבר הרשות ומפועל היצר הרע, והמצווה היא... שאמר 'והבאתה אל תוך ביתך'... וכן בעצמו עניין המלך, שאין שאלתו מצווה, כי אם רשות ומפועל יצר הרע, עם היות שנתלית בו המצווה שישמו המלך ההוא בבחירת השם יתברך מקרב אחיו, ולא באופן אחר.

19. ר' עובדיה ספורנו

אשימה עלי מלך ככל הגוים - שתהיה המלכות לו ולזרעו, לא כעניין השופטים שהיה השופט מולך הוא בלבד, אבל לא זרעו אחריו. ועל מינוי שופט למלך בזה האופן (- בלא העברת השלטון לבניו) נצטוו בביאתם לארץ, כאמרו (במדבר כ"ז, יז) "ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה". אמנם שיהיה המלך כמלכי הגוים - מחזיק במלכות הוא וזרעו - נמאס אצל הא-ל יתברך. אבל ציווה שכאשר יקשו עורפם להעמיד להם מלך בזה האופן, לא יבחרו אלא אדם כשר שיבחר בו ה' - ולא יעביר ישראל על דת, ושלא יהיה איש נכרי... וכאשר חטאו בשאלת המלך שימלוך הוא וזרעו 'ככל הגוים' (- כמתואר בספר שמואל) היה העונש עליהם בתקלות הקורות להמון שבביל המלך, כאמרו (שמו"א ח', יח): 'וזעקתם ביום ההוא מלפני מלככם אשר בחרתם לכם, ולא יענה ה' אתכם ביום ההוא', וכאמרו (הושע י"ג, יא) 'אתן לך מלך באפי, ואקח בעברתי'. והיה הרשות במינוי המלך כמו שהיה הרשות ביפת תואר, אשר רמו (- בסמיכות הפרשיות) שסופו לשנאתה ולהוליד ממנה בן סורר ומורה.

20. הנצי"ב

ואמרת אשימה עלי מלך וגו' - אין הפירוש אמירה כמשמעו, בפה (- וכפי שפירש זאת רמב"ן), אלא כלשון (י"ב, כ) 'ואמרת אכלה בשר' וכדומה (- שמשמעו 'ורציתי'). אכן, לפי לשון זה היה במשמע שאין זה מצווה במוחלט למנות מלך אלא רשות, כמו 'ואמרת אכלה בשר' וגו', והרי ידוע בדברי חז"ל דמצווה למנות מלך, ואם כן למאי כתיב 'ואמרת אשימה עלי מלך'?

ונראה דמשום דהנהגת המדינה משתנה, אם מתנהג על פי דעת מלוכה או על פי דעת העם ונבחריהם. ויש מדינה שאינה יכולה לסבול דעת מלוכה, ויש מדינה שבלא מלך הרי היא כספינה בלא קברניט. ודבר זה (- קביעת צורת השלטון בישראל) אי אפשר לעשות על פי הכרח (של) מצוות עשה. שהרי בעניין השייך להנהגת הכלל, (הדבר) נוגע לסכנת נפשות שדוחה מצוות עשה.

משום כך לא אפשר לצוות בהחלט למנות מלך כל זמן שלא עלה בהסכמת העם לסבול עול מלך על פי (מה) שרואים מדינות